

נישואי קרובים

קיימת בעיה, אשר למרות שהיא גורמת לעתים תכופות לתוצאות מצערות ביותר, לא זכתה לבירור הלכתי מקיף, והיא: בעיית נישואי קרובים. בעיה זו לא רק שאינה מצטמצמת, אלא משתרעת על פני שטחים נרחבים, והולכת ומתרחבת מדי שנה בשנה.

נתעוררתי לחקור בעיה זו, בעקבות פעולותינו במסגרת חברת „תומכי רבנים“, שיסדנו כאן בניו יארק לפני למעלה משלושים שנה. חברה זו תומכת בתדירות, תוך מאמצים מרובים, במשפחות רבניות, אשר בחסדי ה' ניצולו מידי הרשעים שונאי ישראל במזרח אירופא, ומהנאצים הארורים יש"ו.

במסגרת פעולותינו נהגנו לבקר כל משפחה פעם או פעמיים בשנה, כמעט בכל ביקור מהביקורים הללו, הושמעו באזנינו מפי בני הבית סיפורים על מחלות שונות ל"ע, ובצדן „מעשי נסים“ של רופאים נאמנים שחוללו פלאות, במומחיותם לרפא מחלות גופניות וגם רוחניות. נוכחנו לראות כי בני רוב המשפחות הללו, ההורים או הבנים, ולפעמים רח"ל כולם יחד, סובלים מצרות שונות. לאחר בירור קצר הובהר לנו, כי רבים מהם מוצאם ממשפחות חסידיות, פחות או יותר מפורסמות, שהמנהג של נישואי קרובים היה נפוץ ביניהם.

לפני שנתיים הוזמנתי להשתתף בטכס הכתרת רב מוכשר ומוצלח, אשר על אף צעירותו הוא גדול בתורה וגם איש מדע, בעירה אחת הקרובה לנו יורק. מבין הנוכחים בקהל הגדול, צדה את עיני, הדרת פניו של רב חסידי, שמנועם זיו פניו התרשמתי מאד. אך עוד אני מתענג למראה זיו פניו, פנה אלי היושב סמוך אלי, ואמר: „חבל שארבעה משבעת בניו של הרב הלז (אשר עורר את תשומת לבי) הם חולי רוח... ועקב זאת הוריו אומללים מאד“. מיד כשמעי את דבריו, החלטתי לעקוב אחר הענין המעציב הזה. ביררתי בין מכירים, ידידים ורופאים, מה אפשר לעשות בענין כגון זה, עד אשר נאמר לי כי בשוויצריה נמצא מומחה גדול למחלות כגון אלו. בבואי לציריך התקשרתי עמו, והוא הגיב בלבביות מרובה, הזמינני אליו, ונכנסתי אתו פעמיים לשיחה ארוכה. באדיבותו הראה לי את פרי מחקריו במשך ארבעים ושבע שנה בנ"ד. בשוויצריה ובאיטליה ישנם הרבה מקומות המרחקים מעיר סאלאטס שבהם

נהגו במשך מאות שנה לשאת קרובים, במקומות הללו ישנו מספר רב של שוטים (אידיוטס) וכן עורים, שרובם ילדי קרובים שנישאו זל"ו, שלפעמים נתגלו התוצאות מהן רק לאחר ה' דורות. ורק מעטים מהם ניצולו ממחלות גופניות או רוחניות. מחקרו של פרופ' האנהארט, שהוא מומחה יותר מפורסם, התייחס גם למקומות יותר מרחקים, והקיף גם ילידי קהלות יהודיות במזרח אירופא, וגם שם פגש בתוצאות נוראות שנבעו מנישואי קרובים.

ובמאמרו אודות נישואי קרובים: „החסרונות והמעלות של קירבת דם ההורים“ (שנתפרסם בתדפיס מיוחד מהשנתון „ההווה השויצרי“ 1952, ציריך שווייץ), מוכיח הפרופ' האנהארט שאם ההורים או אפילו אבות זקנים רחוקים יש להם קירבת דם, עלולים הילדים לחלות במחלות תורשתיות מסוימות, הרבה יותר מאלו שאין להוריהם קירבת דם, שכן נטייתם למחלות אלו היא מאביהם ואמם יחד. ועצם ענין ה„תורשה“ מצינו בחז"ל (עדות פ"ב מ"ט): האב זוכה לבנו בנוי ובכח ובעושר ובחכמה ובשנים, — „לפי שקרוב טבע הבן להיות דומה לטבע האב“ (רע"ב, ע"פ הרמב"ם בפירושו). „מי שמתו אחיו מחמת מילה אין מלין אותו“ — „איכא משפחה דרפי דמא“ (יבמות סד, ב) והיא מחלה תורשתית. ואפילו „אחיות מחזקות“ ע"י שו"ע יו"ד סי' ע"ד וע"ה. וע"י בכתובות י: „אמרה לו רבי ממשפחת דורקטי אני שאין להם לא דם נדה ולא דם בתולים“, וע"י שו"ע אבע"ו סי' ס"ח ס"ה. ושם סי' ב' ס"ז: לא ישא אדם אשה לא ממשפחת מצורעין כו'. ושם שו"ע סי' ט' פא ובאוצה"פ מספרי האחרונים לענין אשה קטלנית אם אומרים גם על זה אחיות מחזקות, משום „מעייין גורם“. ראה בספר „לאור ההלכה“ להגרש"י זיין שליט"א, עמוד קפח, במאמרו „התורשה“, שהביא עוד מקורות מחז"ל לזה. וראה „אוצר הרפואה והבריאות“, לכסיקון רפואי, מאת ד"ר גולדשטיין וד"ר מ. שכטר, עמ' 1298.

אמנם במקרים מעטים לא נגרם שום נזק לדורות הבאים מנישואי קרובים, ולא עוד אלא שנמצאים אחדים מבין אלו המצטיינים בכשרונות מעולים, וזוהים לגדולה גופנית ורוחנית. וכנראה שעובדא זו הניעה רבים ממשפחות חשובות, שהידרו לשאת קרובים מבני משפחותיהם, כי סברו שבאופן זה ישמרו ביתר שאת על תכונותיהם הנעלות של משפחתם.

אולם אין לסמוך על המיעוט, ויען כי חמירא סכנתא מאיסורא, ואפילו ספק סכנתא, מוטלת עלינו החובה לברר ולחקור, עד כמה שידינו מגעת, את העובדות והתוצאות שלפנינו, ולפי תוצאות המחקר מהסטטיסטיקה שתתברר, יש לבקש בעקבותיו, את גדולי עמנו פוסקי ההלכות, שיתעמקו בענין וישבו על מדוכת הבעיה, כדי ללמד את בני" ע"י פסק הלכה שיוציאו בענין, את הדרך ילכו בה, ואת המעשה אשר יעשו, ובפרט ממה עליהם להמנע ולפרוש.

ולפני דורות רבים, כבר ציווה רבינו יהודה החסיד בצוואתו ש„לא ישא אדם

בת אחיו או בת אחותו". וכבר בירר את הענין הגאון רבינו אליהו קלצקין זצ"ל בספרו „אבן הראשה" סימן ל"א וז"ל: הפליאה העצומה על מה שצוה שלא ישא בת אחיו או בת אחותו, היפוך דברי חז"ל ביבמות (דף סב) ובסנהדרין (דף עו) שהנושא בת אחותו עליו הכתוב אומר או תקרא וה' יענה וגו'. שיש ליישב בהקדם מה שנתברר בנסיון לגדולי הרופאים, כי מרבית הגולדים חרשים אלמים הם כשהאב והאם הם שארי בשר, כמו מנישואי בת אחיו ובת אחותו וכדומה, וכל שהאיש והאשה קרובים יותר זל"ז במשפחתם ירבה מספר הגולדים מהם חרשים אלמים, וידועי חולי העורון וגירוי העצבים וכדומה. וכשאינן ביניהם התיחסות קריבות יולידו חרשים אלמים אך במקרה רחוק מאד (וכמבואר בספר חוקי שמירת הבריאות מאת ה' רעקלאס אשר כתב זאת ע"פ חשבון הסטאטיסטיק. ועיין במחברת הרעאל-ענציקלאפדעדיע לחכמת הרפואה היו"ל ע"י איי לענבורג ארטיקעל בלוטס-פערואאנדטשאפט בשם כמה חוקרים מפורסמים, וכי גם בבע"ח יסובב נזק לתולדותיהם בהזדווגות שארי בשר. ואף כי הרבה יטילו ספק בזה ויאמרו כי אולי היו סיבות אחרות, בכל זאת רבים יחליטו כן לדבר ברור). ומה שאמרו רז"ל שהנושא בת אחותו עה"כ אומר או תקרא וה' יענה תשוע ויאמר הנני, היינו לפי שיש ענין מצוה יותר בנשואי בת אחותו, כמבואר ברש"י ושומר מצוה לא ידע רע, וכשנושאה לשם שמים יענהו ה', ויהי לבו בטוח כי זרעו יהיה לברכה. והגם שהוא ענין היזק טבעי לא שכיחא היוקא כולי האי, ואין לחוש לזה במקום מצוה, וכהבטחת הפסוק או תקרא וה' יענה וגו'. וכאשר ראה החסיד ז"ל כי אין הדור יפה הזמון העם מתכווין לשם נוי כר, ולא לשם מצוה, צוה שלא ישא אדם בת אחותו בגלל הנזק היוצא מזה לתולדותיהם. (ועיין יבמות דף לט עכשיו שאין מתכווין לשם מצוה אמרו מצות חליצה קודמת למצות יבום כר, והיינו משום דלענין יבום דלאבא שאול הוי כאילו פוגע בעררה כר, יש להקדים מצות חליצה, משא"כ הכא דגם כשמתכוין לשם נוי כר אינו אלא חשש בעלמא, מש"ה לא חשש הש"ס לזה, כיון דליכא בזה ענין איסור, ומש"ה אמר הש"ס שישא להשם מצוה, ויבטח בה' כי לא ידע רע). וחברי הש"ס והשר"ע אה"ע (סימן ב) הוא כשנושאה לשם מצוה ועה"כ אומר או תקרא וה' יענה וגו', ומיושב בזה דברי רבינו ז"ל. עכ"ל.

וכע"ז כתב בספר שבעים תמרים (פירוש לצואת הריהח"ס), דהוא (ר' יהודה החסיד) ס"ל דגם לחז"ל היה ידוע החשש סכנה שיש בנושא בת אחותו ובת אחיו, כאשר היה ידוע לו, רק שיש בנושא אותם מצוה גם כן, כמו שאמרו חז"ל, משום מבשרך אל תתעלם והמצוה מגינה על הסכנה וכו', דוקא אם מכוין לשם מצוה או ליכא שוב החשש סכנה וכו', אבל אם מכוין להנאתו שהיה בת אחותו יפה ולא לקחה לשם מצוה אפילו אם הוא צדיק, מכל מקום מצד הנשואים אינו טוב, דאיכא חשש סכנה בנשואין דאינו צדיק גמור וכו'. ע"כ.